

Bukovszky László: Népképviseleti választások Nyitra megyében 1848-ban

A Pozsonyban üléselő utolsó rendi országgyűlésen elfogadott törvények megalkották a polgári magyar társadalmi berendezkedés jogi alapjait. A történelem címlapjaira került ún. áprilisi törvények megalkotásának módját és annak szellemi vezérfonalát egyrészt a népek tavaszaként emlegetett nyugat-európai forradalmi események, másrészt a magyar reformmozgalom huszonöt esztendőes erőteljes törekvései is meghatározták.

Az V. Ferdinánd által 1848. április 11-én szentesített törvények az utolsó rendi országgyűlés feloszlatásán kívül az új jogrend érvényesítést is jelentették. A polgári szabadságjogok (gyülekezési jog, sajtótörvény stb.) és a jobbágyság földesúri kötelezettségeit megszüntető törvények mellett az egyik legjelentősebb társadalmi átalakulást a népképviseletről hozott törvények eredményezték. A rendi képviseletet felváltó népképviseleti elv egyaránt érvényesült a megyei választások megszervezésénél, majd a későbbi országgyűlési követválasztások lebonyolításánál. A két törvény *“a szélesebb alapra helyezett néprészvétel volt a köz ügyeinek meghatározásában”* 1 . Ez azt jelentette, hogy az új jogszabályok a választójogi törvény szerint megszüntették a nemesség több évszázados kivételes jogát a közügyek kizárólagos irányításában és a törvényhozás területén. A törvény ugyanakkor ezzel teret adott a politikai jogok szélesebb gyakorlásához az összlakosság csaknem 10 százalékának. 2

Nyitra megye 1848 tavaszán Az utolsó rendi országgyűlésen a megyét két követ, Tarnóczy Kázmér első alispán és Majláth Imre képviselte. Bár mindkettő a mérsékelt reformok híve volt, a megye utasításaitól lényegesen sohasem tértek el. Ezzel kapcsolatban feltétlenül azt is el kell mondani, hogy erre a korabeli jog nem is adott lehetőséget. 3 Az alsótábla üléseiről rendszeres jelentésekben számoltak be a nemesi vármegye közönségének. Ezek a jelentések hűen tükrözik az országgyűlés hangulatát, és ugyanakkor igazolják a megye utasításainak lényegét is. A nyugat-európai forradalmi események visszhangja számos csatornán keresztül Pozsonyba is eljutott. A két követ ezekről kétségbeesetten tudósít március 4-én: *“Az eddiglé hallatlan sebességgel egymást érő szörnyű eseményeknek hírei, mellyel Francz és Olaszhonból részint hírlapok, részint magántudósítások útján a közönséget meglepve az ország minden rend és békeszerető lakóiban mind a Trón, alkotmány és Nemzeti felállásunk, mint ön bátorságunkra nézve méltó aggodalmat gerjesztenének.”* 4 Ez az aggodalom nem volt teljesen megalapozatlan, hiszen a nyugat-európai események még a hazai ellenzék legradikálisabb tagjait is meglepték. A nemzetközi politikai helyzet természetesen így hatással volt az országgyűlés mindkét házának törvényalkotó munkájára. A megye két követe közül Tarnóczy volt az, aki Széchenyi lelkes támogatójaként a saját módja szerint aktív részese volt az eseményeknek. Március elején az események komolyabb fordulatot vettek Pozsonyban. Kossuth március 3-i felirati javaslatának elfogadása után, mely kimondta többek között a közteherviselés bevezetését, a kárpótlás melletti jobbágyfelszabadítást, a nép politikai jogokkal való felruházását és a felelős magyar kormány kinevezését, megkezdődött a politikai és hatalmi harc az országgyűlésen. A nemesség jelentős része felismerte, hogy az ellenzék javaslatait támogatva elejét vehetik egy esetleges országos elégedetlenségi hullám kialakulásának. Ennek és a győztes bécsi forradalomnak volt köszönhető, hogy március 14-én az országgyűlés felsőtáblája is elfogadta Kossuth korábbi felirati javaslatát. Másnap, március 15-én délelőtt, az országgyűlés tagjaiból alakult küldöttség vitte az uralkodóhoz Bécsbe a már idézett felirati javaslatot. A népes – 64 tagú – küldöttség tagja volt

maga Tarnóczy is. Majláth Imre másnapi jelentésében erről be is számol a megyének: *“tiszelt követtársam mind az országos választmányak egyik érdemes tagja Bécsbe utazván, itt az országgyűlés helyén jelen nincsen.”* 5 Bécsből visszatérve, azután, hogy az uralkodó március 17-én csaknem teljes mértékben teljesítette az országgyűlés feliratát, megkezdődött a sarkalatos törvények megalkotása és elfogadása. A törvényalkotás gyors menetét panaszolják Tarnóczyék, mondván, hogy *“a határozatok olly sebességgel követik egymást, hogy azoknak folyamatát figyelemmel követni is nehéz”*. 6 Ugyanakkor visszafogott, konzervatív álláspontjukról is említést tesznek. Ez abban rejlett, hogy az események láttán sem voltak hajlandók a megyei utasításoktól eltérni, és ezekhez való ragaszkodásukat szent kötelességüknek vélték. Saját mentségükre viszont azt hozzák fel, hogy *“még sem valánk képesek egyebet tenni, mint hogy imitt amott a határozatok világosabb szerkesztésére és részbeni mérséklésére némi befolyást gyakorolunk, s ezt megtevénk híven utasításunk szellemében s megteendjük ezentúl is, de se a dolgok rohanó menetét késleltetni, sem az utasítás betűihez ragaszkodni, sem azok fonálát követni többé képesek nem vagyunk”* – áll a március 19-i részletes jelentésükben. 7

A jobbágyfelszabadítás és a közteherviselés törvénybe iktatása után Tarnóczy egy ominózus törvénymódosító javaslat kapcsán az események középpontjába került. Történt ugyanis, hogy az örökváltság tárgyában a jobbágyság számára egy hátrányos javaslatot nyújtott be március 25-én. Az ellenzék – Kossuth és Bónis – ezt a javaslatot *“contrarevolutionálisnak”* minősítette, s még mielőtt tárgyalásra került volna a dolog, Széchenyi által, hogy elejét vegye egy nagyobb botránynak, *“elvétegett, elnökileg eltépett és a nyomdában is elkoboztatott”* – panaszolják március 26-i jelentésükben. 8 A történetek után a két követ teljesen alárendelte magát az események folyásának, s az országgyűlés feloszlataiság a történések néma tanúivá váltak.

A márciusi pesti és pozsonyi események híre természetesen a megye székhelyére, Nyitrára is eljutott. A forradalmi békés átmenet előtérbe hozta a megye tisztikarában szereplő liberális ellenzék képviselőit, ugyanakkor pedig a radikális polgári ellenzék képviselőit csoportosító nyitrai és érsekújvári Népkör tagjai is ellentámadásba mentek át.

A politikai csatározásokra természetesen nagy hatással voltak a reformmozgalom országos jelentőségű kezdeményezései, melyek táptalajra találtak a megyében is. Ez a megosztottság eredményezte, hogy a negyvenes évek legelején a megyei közgyűlés tagjai körében megalakult a szabadelvűek egy szűkebb csoportja Rudnyánszky János irányításával. Ettől kezdve egyre feszültebb viszony alakult ki megyei kongregáció (közgyűlés) ülésein a nemesség között. A politikai vitákban a kormánypárti többség bizonyult erősebbnek. Jó lecke volt erre az 1842. augusztus 29-i közgyűlés, amikor az ún. szatmári 12 pont tárgyalásakor a szabadelvű párti Rudnyánszkyt és társait csaknem meglincselték. 9 Az 1844-es megyei tisztújítás szintén a kormánypárt győzelmét hozta, bár az első alispáni széket Tarnóczy Kázmér nyerte el, akit a századvégi sajtó a szabadelvű, liberális párt zászlóvivőjeként jellemez. 10 Valójában ő a konzervatív párt támogatójaként a mérsékelt reformot tartotta követendő taktikának, s ennek országgyűlési követként többször is hangot adott. Tehát e rövid kitérő után visszatérhetünk 1848 tavaszához, amikor is az addigi ellenzékiekből 1848. január 1-jén megalakult nyitrai és érsekújvári Népkör hívei a márciusi események után a haladó értékek egyedüli képviselőivé nevezték ki magukat, mondván, hogy *“szüntelenül küzdöttek a jelenleg már elnyert nép jogokért, amit az országos ellenzék is elismert”*. 11

A vármegye tisztkara az alkotmányos változást a megfelelő rugalmasság hiányában nagyon görcsösen és tehetetlenül élte meg. Az áprilisi törvények szentesítésekor a megye főispáni széke üres, első alispánja Tarnóczy Kázmér, másodalispánja Ocskay Rudolf volt. A hónap végén azonban gyökeres változás állt be a megye irányításának személyi összetételében. Az új főispán, gr. Zay Károly, miután nem fogadta el a belügyminiszter kinevezését, székéről lemondott. Ezek után Tarnóczy Kázmér, az időközben kinevezett Pozsony megyei kormánybiztos hatáskörét május 3-án miniszteri rendelettel a főispán nélkül maradt Nyitra megyére is kiterjesztették. ¹² Tarnóczy kinevezésével a megüresedett első alispáni hivatalt Ocskay Rudolf, a második alispán hivatalát Markhoth János foglalta el. A kormány szempontjából a megyei közigazgatás átszervezésében az volt a legfontosabb, hogy hatásköreit összegegyeztessék a felelős magyar minisztériummal. Nyitra vármegye megújult tisztkara az erre való hajlandóságát meg is mutatta, azonban a felgyülemlett társadalmi-gazdasági problémák csaknem kettétörték azt. ¹³

A megyei választások

A nemesi vármegye megszűntét a XVI. törvénycikk állapította meg. A megyei hatóság ideiglenes gyakorlatáról néven elfogadott törvény lényegében egycsapásra megváltoztatta a megyei önkormányzatiság rendi jellegét, és mivel a törvényalkotók mindenképpen el akarták kerülni a központi irányítás és az önkormányzatiság érdekütköztetését, és semmiképpen sem akarták elveszteni a vármegyékben szerveződő köznemesség hatékony támogatását, a végleges törvény kidolgozását a következő országgyűlésre halasztották. Ezért szerepel a törvényben az *“ideiglenes”* megjelölés. ¹⁴ A törvény szerint a vármegye népképviseleti alapon szerveződött újjá, felváltva ezzel a korábbi nemesi kongregációt. A megyének ezek után már nem tagjai vannak, hanem lakossága van, amelybe mindenki beletartozik, aki az adott területen állandó lakhellyel bír. ¹⁵ A nemesi kongregációt felváltotta a népképviseleti állandó bizottmány. A főispánok köteleességévé tették, hogy május elejéig megyei közgyűlést hívjanak össze, ahol már megjelenhettek a jobbágyközségek képviselői is. Itt kellett kihirdetniük az elfogadott új törvényeket és megválasztaniuk az állandó bizottmányt. A bizottmány a főispán – távollétében az alispán – elnöklete alatt a korábbi megyei kongregáció jogait vette át. Az állandó bizottmány tagjainak pontos számát a törvény nem szabta meg, csupán annyit írt elő, hogy *“tekintettel a megyének kiterjedésére, népességére, a megyei honpolgárok minden osztálya”* képviselve legyen. ¹⁶

Nyitrán a megye állandó bizottmányának megalakulására 1848. május 1-jén került sor. A város melletti Szent Márton-dombon megrendezett népgyűlésen kb. 6-7 ezer ember vett részt, ahol a főispán hiányában Ocskay Rudolf első alispán elnökölt. ¹⁷ Ekkor kellett volna a résztvevőknek az előbb idézett szempontok alapján megválasztaniuk a vármegye új önkormányzati szervét. Itt azonban egészen más történt.

A május 1-jei alakuló ülés elé mindkét párt nagy elvárásokkal tekintett. A konzervatív párt képviselői saját társadalmi tekintélyükben bíztak elsősorban, s erre próbálták építeni a résztvevő képviselők bizalmát. Számításuk nem volt megalapozatlan, ugyanis a községek képviselői elsősorban a nemességgel és magával az uralkodóval szemben érezték magukat lekötöztetettnek az elnyert szabadságjogokért. Ezt nagyon jól tudta a másik párt is. Az ellenzéki Népkör tagjai, mármint a hatalom képviselői a közcsendre és rendre felügyelő választmány ülésén támadták a másik párt mindennemű

megnyilvánulását, destruktív hozzáállásukkal csak hátráltatták annak munkáját. Ennek az álláspontnak megvolt a maga logikája, látványos eredményére azonban még picit várniuk kellett. Az említett választmány ülésein arról folyt a vita, hogy az állandó bizottmány megalakításának módját a választmány vagy pedig a megyei kisgyűlés mondja-e majd ki. A nagy kérdés az volt, hogy az állandó bizottmány alakuló ülésén csak az egyes települések kijelölt képviselői vegyenek-e részt, vagy pedig a megye valamennyi választójoggal rendelkező polgára számára tegyék lehetővé a megjelenést. A közcsendre és rendre felügyelő választmány április 27-i ülésén a Népkör tagjai, mivel nem érezték magukat hivatottnak e dologban dönteni, kimondták saját *“incompetentiájukat”*. Ugyanakkor viszont hoztak egy fontos határozatot, hogy majd a 30-án tartandó megyei kisgyűlés alkalmával döntenek a dologról. Ettől függetlenül az alispán a járási főszolgabírákkal együtt április 27-én délután a megye minden településére egy körlevelet intézett, melyben közölte az érintettekkel, hogy május 1-jén minden település küldöttei által képviseltetheti magát az állandó bizottmány alakuló ülésén. *18* Egyedül csak így lehetett biztosítani, hogy a megyeszékhelytől távolabb eső települések is képviseltessék itt magukat. Egyfajta védekezés volt ez az ellenzék politikai cselszövése ellen. Történt ugyanis, hogy ugyanazon a napon – április 27-én – Érsekújvár városának tanácsa egy proklamációt adott ki a nemesség nyolc évszázados elnyomásáról, amelyben felszólította a településeket, hogy tömegesen jelenjenek meg Nyitrán május 1-jén. Szintén azon a napon a nyitrai Népkör is egy csaknem teljesen azonos tartalmú proklamációt adott ki a megye községeinek. Az évszázados nemesi elnyomás hangoztatása mellett ők arra szólították fel az érintetteket, *“hogy a bizottmányba választandó legsajátabb népemberek iránt gondoskodjanak”*. *19*

Egyazon napon tehát két ellentétesen értelmezhető rendelettel járták a megye, illetve a két ellenzéki csoportosulás képviselői a településeket. A botrány április 30-án a megyei kisgyűlésen tovább dagadt. Az ülésen ugyanis csak egyetlen napirendi pont szerepelt, az pedig a közelgő országgyűlési választásokkal volt kapcsolatos. Miután elfogadták a választókerületek beosztásának tervezetét, a Népkör ifjai egy népes csoportot vezettek be a tanácsterembe, melynek megjelenésével nemcsak számbeli, de *“hangbeli”* fölénybe is kerültek a bal oldalon. A konzervatívokkal szemben rögtön támadólag léptek fel, mondván, hogy a május 1-jei gyűlést helytelenül hirdették meg, a törvény kijátszásával a népet nem értesítették róla. *20* Az ülés befejezése után a városban nagyon feszült volt a hangulat. A Népkör-párti tömeg a nemesség ellen tüntetett: *“A nemes osztály ellen a földes urak ellen az elismerés hálája helyett a múlt behiggasztott sebei rántattak fel. A tisztviselő, mert kötelességet, törvényt tellyesített az előtt, vérszopó nadálynak neveztetett.”* *21* Ilyen feszült hangulat uralkodott Nyitrán egy nappal az ominózus alakuló ülés előtt.

Másnap, május 1-jén a Nyitrához közel eső járásokból tömegesen özönlöttek be az emberek a 27-i proklamációk alapján, szemben a távolabbi vidékek településeivel, amelyek csak 2-3 fős küldöttséggel képviseltették magukat. Zászlókkal a kezükben csoportosan vonultak a megyeházához. Ott a megye tisztikaránál elérték, hogy az állandó bizottmány alakuló ülésére a nagy tömegre való tekintettel ne a megyeházán, hanem a városhoz közeli Szent Márton-dombon kerüljön sor. A népgyűléssé változott alakuló ülésén Ocskay alispán elnökölt. Az áprilisi törvények és a választókerületek ismertetése után került sor a bizottmány tagjainak megválasztására. A választás teljesen az ellenzék forgatókönyve szerint zajlott. Egy előre elkészített jegyzéket olvastak fel a többezres tömegnek, *“abból is sok tisztességes név vak dühöngő előadásra a nép öntudatlan zajával kitöröltetett”* – áll a választásokon hátrányosan érintett települések panaszlevelében. *22* Ezek után természetes, hogy a 711 tagú új megyei

önkormányzati testületben abszolút többségbe kerültek a Népkört támogató települések és a Nyitrahoz közel eső járások. Ez a sajnálatos fordulat érhetően rányomta bélyegét a törvényben megfogalmazott szempontokra, elsősorban az arányos képviselet elvére. A Vág menti járások képviselete szembevetően magas volt. A két nyitrai járás (Alsó-nyitrai járás, Felső-nyitrai járás), melyek összlakosságuk számát tekintve a 6 járás között a 4. és 5. helyet foglalták el, a megválasztott képviselők több mint az 50%-át adták. Jól szemlélteti ezt az alábbi táblázat 23 :

1. táblázat: Az állandó bizottságba történt választások eredménye:

Járas	Összlakosság száma	Választók száma	Megvál. képv. száma
Vágújhelyi járás	95 156	8 629	163
Szokolcai járás	68 630	6 647	47
Bajmóci járás	60 057	4 592	60
Felső-nyitrai járás	50 175	3 910	147
Alsó-nyitrai járás	47 583	3 490	257
Bodoki járás	37 347	3 761	37

A választások után kialakult aránytalanság további példáját jól mutatja, hogy a megye 471 települése közül 306-nak (64,9%) nem volt képviselője az állandó bizottságban. Itt is kimutatható a kedvező arány az említett két nyitrai, valamint a Vágújhelyi járás településeinek esetében.

2. táblázat: Járások szerinti kimutatás a képviselet nélküli településekről:

Járas	Település száma	Képvisel. nélk. telep. száma
Alsó-nyitrai járás	44	15 (34%)
Felső-nyitrai járás	76	41 (53,9%)
Vágújhelyi járás	92	50 (54,3%)
Szokolcai járás	55	36 (65%)
Bajmóci járás	94	71 (75,5%)
Bodoki járás	110	93 (84,5%)

A települések közötti képviseleti aránytalanságra úgyszintén számos példát hozhatunk fel. Csak a legszembevetőbbekből néhány: A megye legnépesebb mezővárosa, Miava, 10 164 lakosból 2 személlyel, Szokolca szabad királyi város 6574 lakosa ugyancsak 2 személlyel volt csak képviselve a bizottságban, ellenben a 659 lakosú Andódról 22-en, a Népkör egyik vezéregyéniségének, Czuczor Jánosnak 24 csaknem a teljes rokonsága, míg a 7374 lakosú Érsekújvárból 53 személy.

A választásokat követően a hátrányosan érintett települések nevében meglepően éppen három Alsó-nyitrai járási település: Vágsellye, Mocsonok és Ürmény nyújtott be panaszt a belügyminiszterhez. 25 Szemere július 9-én értesítette a megyét az eset kivizsgálásáról, s utasította, hogy tegyen írásos jelentést az állandó bizottság megalakításáról, valamint *“azon okokról, melyek miatt az állandó bizottság a panaszolt módon volt alakítva”*. Egyúttal felfüggesztette a július 17-re elrendelt megyei tisztviselő-

választást is. A Nép kör vezetői Szemere utasítását nagyon könnyelműen vették. A kért jelentés helyett csak az állandó bizottmány névsorát küldték fel Pestre. Szemere újabb, immár erélyesebb hangvételű levele nem váratott magára sokáig. Augusztus 5-én ezt írja: *“utasítom Önöket, hogy azon nélkülözhetetlen felvilágosításokat pótlólag ide terjesszék, hogy midőn felhívásomra nem indoklással, hanem azon tény felmutatásával feleltek, amit épen okodatolni kellene, rendeletemnek eleget tenni vonakodtak. Ennél fogva a bizottmány feloszlatásának terhe alatt a kívánt felvilágosítás ide terjesztését ezennel meghagyom.”* 26

Az ügy végleges lezárására csak a következő hónapban került sor. A nemzetiségi zavargások miatt a belügyminiszter nem oszlatta fel a bizottmányt, de szeptember 1-jei rendeletével meghagyta, hogy az amúgy is népes bizottmány tagjainak számát 55 fővel egészítsék ki *“kiváltképpen azon községekből, mellyek eddigilé képviselve nincsenek”*. 27 Nagyon találó és igaz a belügyminiszter ezzel kapcsolatos gondolata, mellyel a megye szemére veti, hogy *“a haza közveszélyének idejében sem bírja a közügy követelő jelenéseinek magát alárendelni, az engesztelés, kibékítés és egyesítés művét bevégezni”*. 28 Ezek alapján a megyei bizottmány szeptember 18-án tartott ülésén elnyerte végső formáját. Az utólag kinevezett tagok között számos befolyásos személyt találunk. Így került csak be a bizottmányba a volt megyei alispán és kormánybiztos Tarnóczy Kázmér, Vagyon Antal és Zelenay Gedeon, időközben már megválasztott országgyűlési képviselők, valamint néhány nagybirtokos, pl. gr. Károlyi Lajos volt megyei főispán, gr. Eszterházy Károly és gr. Apponyi Lajos. Látszatra ezt követően megtörtént a kibékülés a két politikai irányzat között, és elkezdődhetett a megye közügyeinek zavartalan intézése.

Az országgyűlési választások lefolyása a megyében

Az utolsó rendi országgyűlésen hozott V. törvénycikk a liberális államépítési modell bevezetésével széles teret adott a köz ügyeinek meghatározásában az addig politikai jogokkal nem rendelkező társadalmi osztályoknak. A népképviselői alapon megszervezett országgyűlés továbbra is kétkamarás volt (képviselőház, főrendiház), s nem Pozsonyban, hanem Pesten ülésezett. Választójogot szerzett minden 20. életévét betöltött férfi, aki a törvény 2. §-a szerint meghatározott vagyonnal rendelkezett (vagyoni cenzus). Ez a kitétel az értelmiségiekre azonban nem volt érvényes. A passzív választójogot a törvény a 24. életévüket betöltött férfiakra vonatkoztatta, akiknek azonban tudniuk kellett magyarul.

Az V. törvénycikk 5. §-a szerint Nyitra megye Szokolca szabad királyi várossal 11 követet küldhetett a pesti képviselőházba. Országos viszonylatban Nyitra megye volt a második legtöbb követet küldő megye. Egyedül Bihar előzte meg 12 követtel. A választási törvény szerint a választások megszervezésére minden vármegyében egy központi (középponti) választmány alakult, melynek élén az alispán – Nyitra megyében Ocskay Rudolf – elnökölt. További tagjait a megyében kialakított 11 választókerület képviselői, valamint megfelelő arányban a községek elöljárói alkották. A megye központi választmánya 1848. május 8-án tartotta első ülését. 29 A 260 fős választmányban a Népkört támogató képviselők abszolút többséget alkottak. 30 A törvényben megszabott 11 országgyűlési követet ugyanannyi egymandátumos választókerületben választották meg. A kerületek kialakításával már az április 30-án tartott megyei kisgyűlés foglalkozott. A fő szempont az volt, hogy 30 000 lakosra egy követ jusson. A választókerületek kialakításának 30-án elkészített tervezetét a másnap, május 1-jén megtartott állandó bizottmányi alakuló ülésen hagyták jóvá véglegesen. Így hozták létre a nyitrai,

vágvecsei, érsekújvári, galgóci, verbói, nyitra-zsámbokréti, privigyei, vágújhelyi, nagytapolcsányi, szakolcai és szenicei választókerületet.

3. táblázat: Kimutatás a választójoggal rendelkezők számáról: 31

Választókerület	Választójoggal rendelkezők száma
Nyitra	2 187
Vágvecse	3 428
Érsekújvár	1 876
Galgóc	3 013
Verbó	1 919
Vágújhely	3 589
Nagytapolcsány	1 565
Nyitra-Zsámbokrét	1 827
Privigye	3 100
Szakolca	3 558
Szenice	3 088

A választójoggal bíró személyek összeírása a kerületek székhelyein történt, melyet egy bizottság felügyelt. A Népkör vezetői, mivel minden kerületben állítottak követjelöltet, oly módon oldották meg a bizottságok összetételét, hogy abban maguk is helyet kaptak. ³² A megyében a választók összeírása két hetet vett igénybe. A központi bizottmány június 3-i döntése alapján az egyes települések választói egy előre kidolgozott sorrendben csoportosan jelentek meg a választókerületek főhelyein, s iratkoztak be a választójegyzékbe. ³³ Az összeírások során több helyen történtek visszaélések: *“a népnél a bizalmatlanság minden felvilágosítások mellett sem akar szűnni, sőt találtattak, kik már egyszer beírva magukat, kitöröltették.”* ³⁴ Ennek ellenére a két hét leforgása alatt a megye 11 választókerületében 29 150 választójoggal rendelkező polgárt írtak össze. Ez annyit jelent, hogy a megye összlakosságának 9%-a rendelkezett választójoggal. ³⁵

A választókerületek kialakítása és a választók összeírása után mindkét politikai tábor nagy elvárásokkal tekintett a soron következő első népképviselési országgyűlési választások elé. A baloldali Népkör követjelöltjei a konzervatív nemességet bírálva próbálták maguknak tőkét kovácsolni, ugyanakkor a mérsékelt reformpárti jelöltek elsősorban társadalmi tekintélyükre alapozták a választási sikerüket.

A központi választmány június 2-i ülésén döntött a követválasztás napjáról. Másnap Ocskay Rudolf alispán egy körlevélben értesítette a járások főszolgabíráit a választások pontos határnapjáról. ³⁶ Ettől függetlenül néhány községben, többek között az Alsó-nyitrai járásban, a választók értesítése elmaradt. Az alispán június 19-i levelében figyelmeztette Turcsányi főbíró, hogy 48 órán belül minden községben tegye meg a megfelelő lépéseket annak érdekében, hogy az emberek tudomást szerezzenek a június 24-re kitűzött választásokról. ³⁷ A választások kiírása körüli titkolózás újabb jogtalanságokat engedett sejtetni. Történt, hogy bár már a hónap elején kitűzték a választások határnapját, azonban arról, hogy az egyes kerületekben pontosan hány órakor veszi majd kezdetét a voksolás, csak június 21-

én döntöttek. A meghozott döntés alapján a megye 11 kerületében más-más órai kezdettel írták ki azt. 38 A választási törvényben szereplő joghézagot kihasználva adott volt a lehetőség, hogy az egyes szomszédos kerületek választói személyes jelenlétükkel befolyásolják a választások eredményét. A június 21-i határozat alapján a szakolcai és szenicei választókerületben reggel 6, az érsekújvári, galgóci, vágújhelyi és verbói választókerületben reggel 8, a nyitrai és vágvecsei választókerületben délelőtt 10, míg a többi választókerületben reggel 9 órakor kezdődött el a voksolás. 39

Ahogy várható volt, a követválasztások sem zajlottak le botrányok nélkül. A június 24-i választásokon a 11 választókerületben csak 8 helyen választottak szabályos körülmények között követet. Érdekes, bár messzemenő következtetések levonására nem ad okot, hogy éppen azokban a választókerületekben fulladt botrányba a választás, ahol a választójoggal rendelkező polgárok aránya meghaladta a 10%-ot.

4. táblázat: A képviselőházi választások eredménye a megyében:

Választókerület	Megválasztott követ
Nyitrai	Tarnóczy Kázmér
Vágvecsei	Rudnyánszky János
Érsekújvári	Markhoth János
Galgóci	Szidor Ferenc
Verbói	Zelenay Gedeon
Nyitrazsámbokréti	Brogányi Imre
Privigyei	Simonyi Ernő
Vágújhelyi	Tormay György
Nagytapolcsányi	Kovacsics János
Szakolcai	Vagyon Antal
Szenicei	Zmertich Károly

Ocskay alispán a választásokat követően, június 28-án értesítette a belügyminisztert a megyében történekről. 40 Sajnálkozva írja, hogy Vágújhelyen részrehajlás, Vágvecsén és Privigyén viszont a választók között megtörtént véres összetűzés miatt volt érvénytelen a szavazás. 41Galgócon is kisebb összetűzésre került sor a választók között. A megválasztott Szidor Ferenc mandátumát ugyan igazolták, de később megvonták tőle azt.

A 11 választókerület közül Vágvecsén történt a legvéresebb összetűzés a két jelölt támogatói között. A történekrnek országos híre lett. Többször foglalkozott az eseményekkel a *Közlöny és a Pesti Hírlap* is. A választókerületben két jelölt volt. A baloldali Népkör Keresztúry Józsefet, míg a mérsékelt radikálisok Rudnyánszky Jánost jelölték. Mindkettő tagja volt a csendre és rendre felügyelő központi választmánynak, sőt Keresztúry az állandó bizottmánynak is. 43

A megye 11 választókerülete közül a vágvecsei volt a második legnagyobb. A 33123 lakosból 3428-an (10,3%) rendelkeztek választójoggal. A 29 településből álló választókerület lakossága nemzetiségi szempontból vegyes volt. A nemzetiségi aránnyal párhuzamosan a választókerület összlakosságának kétharmadát adó magyar települések adták a választók többségét. 44

A kiírás szerint a választások délelőtt 10 órakor kezdődtek. A borongós idő ellenére a választók zászlókkal a kezükben kocsikon érkeztek, még jóval a kezdés előtt, a helyszínre, Vágvecsére. A szavazóhelyhez közeli kocsmában borozgattak, mit sem sejtve, hogy odakint valami olyan készül, ami jócskán felkorbácsolja majd az indulatokat. Mivel a pártok közlése alapján az egy képviselői mandátumra két jelölt pályázott, voksolásra került sor. A választók községek szerint összeállított sorrend alapján egy előre eltervezett forgatókönyv szerint adták le nyilvános szavazataikat. A választást a Népkör jelöltjét támogató községek kezdték, őket követték a megosztott szlovák falvak, s a sort a Rudnyánszky-párt erőteljes támogatói zárták. A szavazatszedés megkezdését a Rudnyánszky-párt képviselői egy órával kérték elhalasztani, mivel a Vág folyó túloldaláról érkezőket a másik párt szimpatizánsai feltartóztatták, s nem engedték be a községbe. 45 Hosszú egyeztetés után végül is megkezdődött a szavazatszedés Czigler Ambrus kocsmájának fészereiben az erdő alatt. 46 A voksolás 12.30 óráig rendben zajlott. Ekkor a Rudnyánszky-párt újabb óvást emelt, ugyanis szavazóikat továbbra sem engedték a szavazóhelyre menni. Ekkor Vágsellye és Vágkirályfa előljárói a választási elnöktől, Tóth Károlytól szerettek volna orvoslást kérni a történetek miatt. Ehelyett a Keresztúry-párt hívei hantokkal meghajigálták a küldöttséget, és zászlajukat szétszaggatták. 47 Azonban ők sem hagyták megtorlatlanul az ellenük elkövetett sérelmet. A támadást viszonzták kövekkel és tégladarabokkal, *“holott kő és tégladarabok a helyen pénzért sem találhatók”* – írja az eseményekről Tóth Mihály választási elnök. 48 Ezután elszabadult a pokol. A Vág túloldaláról érkezők bejöttek Vecsére, ekkor viszont a Keresztúry-párt támogatói karókkal, botokkal agyba-főbe verték őket. A véres csata egy óráig tartott. A vágsellyeiek panaszlevelükben azt írják, hogy a rendbontás fő szervezője Zámbo János, a szomszédos Hosszúfalu bírja volt, aki *“két szekér nyírfa és fűzfa karót vitetett verésre, de még Mészáros Elek kocsmárostól a fejszét is kivitette és azt parancsován, hogy készítsenek maguknak botokat, ha netalán még elegendő nem volna, mellyekkel közülünk számosabb népet koldussá vertek”*. 49 A Nyitráról Vecsére igyekvő Rudnyánszky-pártiak az angyalkai ispánlakban értesültek a véres összetűzésről. Szerintük *“a farkasdi nemesség, a hosszúfalusi és tornóci nép az újváriak izgatására tették a zavart”*. 50 A másik fél védelmében a már említett Tóth Mihály, aki egyébként Érsekújvár polgármestere volt, azzal próbálta megmagyarázni a történeteket, hogy a Keresztúry-párti farkasdiak csak azután támadtak rá a másik jelölt támogatóira, miután értesültek arról, hogy a nyitrai választásokon a Tarnóczy-párt megfutamította a Népkör jelöltjét, és hogy a győztesek nagy tömeggel indultak Vágvecsére. 51 Az összetűzést követően az a hír járta, hogy a véres eseménynek halálos áldozata is van, sőt a vérengzésnek maga Rudnyánszky János is áldozatul esett. A történetek után így szabályos eredmény nem született. Ettől függetlenül azonban, azt követően, hogy a Rudnyánszky-pártiak a választás helyét fejvesztve elhagyták, a Népkör hívei Keresztúryt győztesnek hirdették ki. 52

A választások másnapján az érintett vágsellyeiek és vágkirályfaiak egy beadványban panaszolták el a megyének az előző napon rajtuk esett sérelmeket. A történet nem maradt visszhang nélkül, miután a belügyminiszter is tudomást szerzett az ügyről. A történetek kivizsgálására június 27-én Nyitrára érkezett Tarnóczy Kázmér kormánybiztos. A vele együtt érkezett katonaságot Farkasdon helyezték el, hogy megakadályozzák a további rendbontást. A vérengzés kivizsgálására felállított törvényszék június 30-án Farkasdon kezdte meg munkáját. 53 Az esettel kapcsolatban több helybeli polgárt börtönbüntetésre ítélték, akiket azután Nyitrán a megyei börtönbe zártak. 54

Az esettel a képviselőház igazolóbizottsága is foglalkozott, és július 9-i végzése szerint – mint ahogy a tárgyra vonatkozó iratokból kitűnt – a hibásan megrendezett választások eredményét megsemmisítették. 55

Privigyén szintén hasonló összetűzésre került sor. A választásokon két jelölt indult. A helyi katolikus plébános, gr. Forgách Alajos és Simonyi Ernő. Mindkettőjük tagja volt a megyei állandó bizottmánynak. Forgách viszont a város legnépszerűbb embere volt. Az áprilisi törvények elfogadása után széles körű népi mozgalmat indított a jobbágykötelezettségek teljes eltörléséért. 56 Ennek végeredménye az lett, hogy éles összeütközésbe került nemcsak a megyei, de az egyházi hatósággal is. A választások törvényességét itt is a két tábor között kitört véres verekedés akadályozta meg. Az események szenvedő alanyai itt Simonyi Ernő választói voltak. A rend helyreállítására és az elszabadult indulatok megfékezésére Privigyén ugyancsak katonaságot rendeltek ki.

Galgócon is hasonló forgatókönyv szerint zajlottak a választások. A reggel 8 órára kiírt választásokon megjelent választók többsége, 1830 szavazó, Frideczky Timót megyei tiszttelviselővel szemben Szidor Ferenc volt városhíró támogatta. A szavazatszedés közben a két párt között kialakult kezdeti éles szóváltást nagy verekedés követte. 57 A Frideczky-pártiak ezek után az életüket mentve, hanyatt-homlok elmenekültek a helyszínről. A felbőszült galgóci és a környező falvakból bejött választók minden arra járó úri öltözetű férfit megtámadtak és közülük többet meg is sebesítettek. Ennek ellenére a feladata magaslatán igazán nem álló elnök, Ocskay Vendel kihirdette Szidort megválasztott követé.

A vágújhelyi választásokon az előző esetekkel ellentétben nem történt tettegesség. A képviselőház követigazoló bizottsága részrehajlás miatt nem hagyta jóvá Tormay György választási győzelmét. Ezt a képviselőház július 15-én tartott ülésén el is fogadta. 58 Az indoklás azon alapult, hogy a választói névjegyzékbe – nem kis számban – olyan egyéneket is beírtak, akik nem rendelkeztek választójoggal. 59

A képviselőház a jogtalan választási eredményeket mind a négy esetben megsemmisítette. A választások újbóli kiírásáról az állandó bizottmány július 29-én döntött. Megegyezés született arról, hogy a vágvecsei, privigyei és vágújhelyi választókerületben a megismételt választásokra augusztus 12-én kerül sor. 60 Az első két választókerületben ez így is volt, ahol az előző választásokon vesztes jelöltek – Rudnyánszky János és Simonyi Ernő – óriási különbséggel győzött. 61 Vágújhelyen a választások megismétlése nagyobb feladatnak bizonyult, mint azt az állandó bizottmány gondolta. A választók újbóli összeírása tovább tartott, mint azt elképzelték, így az augusztus 12-re kiírt választásokat nem tudták megrendezni.

Szidor Ferenc galgóci képviselő esete teljesen más volt. Megválasztása után felutazott Pestre, ahol az első népképviselői országgyűlés megnyitása előtti napon, július 4-én a képviselőház előleges ülésén sorshúzással tagja lett annak a 11 tagú küldöttségnek, mely István nádor királyi helytartónak átadta az országgyűlés megnyitására szóló meghívót. 62 A képviselőház V. ülésén, július 10-én viszont napirendre került Szidor ügye. A választási eredmény kivizsgálásával Kubicza Pál trencsényi követet bízták meg. 63 Kubicza a képviselőház döntéséről levélben értesítette az alispánt. Az esettel kapcsolatos nyomozást az érintettek jelenlétében július 19-én kezdte meg. 64 Ennek végeredménye az lett, hogy szeptember 18-án elmarasztalták őt, sőt a vizsgálat költségeinek megtérítésére is kötelezték.

65 Bár az új választások kiírását a képviselőház elrendelte, arra azonban már nem került sor. Ezt támasztják alá kutatási eredményeink és az eddig megjelent szakirodalom is. 66

A megyében megválasztott országgyűlési követek igazolásuk után, néhány kivételtől eltekintve, rendszeresen részt vettek Pesten a képviselőház ülésein. A Debrecenbe költözött országgyűlést azonban már csak néhányuk követte. Az 1849 tavaszán elvégzett követigazolások után a megye 11 követe közül már csak 4-en rendelkeztek érvényes mandátummal: Brogyányi Imre, Markhoth János, Simonyi Ernő és Zelenay Gedeon 67, a többiek, mivel nem tudták igazolni távollétüket, elvesztették azt.

A választások körül kialakult felkavart hangulat elcsendesedése után végre remény volt arra, hogy a megye tisztikarában megszűnik a pártoskodás, és minden az eredeti kerékvágásba kerül. Remény volt arra is, hogy ezt követően megkezdődhet a nemzetőrség, később a honvédség szervezése, az elmaradt adók beszedése és számos halaszthatatlan feladat, melyet az ország és a megye érdeke megkívánt. Nyitra megye stratégiai szempontból az ország egyik legfontosabb területe volt, erre utal a Közlöny egyik írása is: *“E megyének van a Felföldön a legislegfontosabb hivatása. Ha e népes tehetős megyében rend uralkodik és a szabadság új törvényei az életben mint valóság tünetnek elő, akkor e megye 5-6 szomszéd megyét ragad magával a békés fejlődés rendezett pályáján. Ha viszont Nyitrában megdől a rend és az új alkotmányadta szabadság bizton nem élvezhető, akkor szinte 5-6 megyét kell féltetni a hasonló sorsra jutástól (Trencsén, Turóc, Árva, Liptó, Szepes). És Nyitra már ott áll az általános izgatottságnak ama stádiumában, hogy még csak egy szikra kell a legveszedelmesebb irányú kitörésekre.”* 68

E bölcs és nagyon is reális meglátást a hatalom megszerzéséért mindent elkövető pártok nagyon későn értették meg. Erre akkor jöttek rá, mikor a szikrától a megye és az ország már lángokban állt.